

“Pitus petus xemeneies amunt”. En record del meu pare i del nen petit que va ser

**Vicens Gumà Reinés, Josep Riera Torrent,
Inès Gumà Mitjà**

Vaig néixer el 2 de novembre de 1925 a la casa de plaça, a les vuit del vespre. Vaig costar molt de sortir. A la meva mare, segons m’han dit, la varen haver de refer amb més de dos gots de conyac. El primer record que tinc de la meva vida és que estic agafat a la barana del llit amb la tia Guillameta, la germana de la meva àvia. La tia portava una espelma encesa mentre la meva l’àvia, amb un missal a la mà, em deia l’oració dels enaiguats per veure si em refeia una mica. Tenia molta febre. La mare, quan no em trobava bé, em deixava sense menjar, ni beure, només glops d’aigua tèbia de tant en tant. Jo li sentia dir: “Veieu com la febre amansa el lleó?” Era molt dur, però sempre em curava. D’ençà d’aquells glops d’aigua calenta, mai m’han agradat les infusions que amb tanta devoció es pren la meva filla Inès a qui, ara que no hi soc, se li ha acudit escriure sobre mi. Però bé, no soc aquí per parlar-vos d’infusions, sinó del més enllà i les seves bruixes.

Em vaig fer gran rodejat de dones sàvies i valentes que duïen les regnes de la casa encara que no ho semblés, i les del Mas d’en Roig n’eren molt, de valentes. Tot i que vaig marxar de molt jovenet a Barcelona -només en tenia catorze!- venia al poble sempre que

podia. En les meves anades i vingudes a casa, la mare em posava al dia de les seves converses amb les cupletistes que venien a la fonda i de les històries fantàstiques que li havien explicat les cosines Pons. Nits de llamps i trons, espelmes a la finestra després de mitjanit, nits d'encanteris i conjurs on si per desgràcia corria alguna cabra que s'hagués escapat, ves que no l'apallissessin pensant-se que era un boc negre o el mateix dimoni que corria pels carrers buscant ànimes innocents. No diré noms, però això és ben cert i va passar no pas gaire lluny de casa.

L'àvia Carmeta Pons Moret i el seu taller de cosidores; la quarta, a la fila de dalt per l'esquerra, és la tia Tresetta Gumà Pons. Foto arxíu familiar.

Jo ja en devia tenir setze quan va néixer en Josep Riera. Érem cosins de lluny. Ja de ben petit, en Josep venia amb la seva àvia Francisca a Can Gumà per veure la seva cosina germana, la Carmeta Pons, que per venir del Mas d'en Roig li deien la Carmeta Roja. Es reunien a l'habitació que donava a la plaça i quan era festa major en Josep, des del balcó, quasi podia tocar el cap dels gegants. Aquestes reunions eren molt esperades sobretot per a la meua tia Tresetta, germana del meu avi, de la qual la Inès té un bon raig, sobretot a tenir temps de

tot i no fer res, això sí, feliç com qui més. La meva mare, la Lola Reinés, era la que tenia més por i quan arrencaven les converses del més enllà, la tia li donava un copet a l'esquena i ja us podeu imaginar l'ensurt que s'emportava. En acabar sempre prenién una copeta de vi dolç, així amorosien una mica els espants i es curaven del possible mal d'ull per haver parlat de coses poc catòliques.

Al Mas d'en Roig en sabien molt, de bruixes, i aprofitaven les visites que feien a Can Gumà per posar-nos al dia de les fetilleries, tant de les "esperrucades de Gualta" com de les "bruixes cugotes d'Ullà". Recordo un dia que, essent jo a casa, vaig sentir un pim-pam de portes, tot seguit d'unes corredisses cap a dalt a l'habitació de plaça. "Agafeu les cadires", cridà la Francisca. Érem tot orelles, menys la Lola, que feia una cantarella per allò de qui canta els seus mals espanta. "Silenci, Lola, que avui sí que va de debò de bruixes perquè jo hi era." Dit això, la Francisca va baixar el cap per seure's i en aixecar-lo vàrem veure com si s'hagués socarrimat les celles i bona part del monyo. Què li devia haver passat? La història prometia.

Amb veu baixa ens començà a explicar: "Doncs mireu, ja sabeu que jo m'hi faig, amb les bruixes, i alguna vegada a casa he provat fins i tot de fer algun encanteri. Una de les Gualta, just el dilluns passat, em va convidar a fer una invocació al dimoni. El lloc de trobada, ja us el podeu imaginar: els quatre camins d'Ullà. Hi vaig anar amb tartana, dient a casa que els del Mas Bayó volien parlar amb mi per un assumpte de terres i que ja m'hi quedaria a sopar, també; els negocis a taula sempre són de més bon tractar. Era una nit de tramuntana ben freda, només se sentien les òlibes i els xiulets del vent. Vaig arribar la primera. Al mosso que m'havia portat, li vaig demanar que es quedés, però quan va arribar la de Gualta, el va fer marxar dient que era una nit de dones. Vaig fer veure que no m'importava i vaig preguntar: 'A qui es esperem?' 'Ara vindrà la Cendra, la bruixa d'Ullà.' Jo no sabia pas si vindria damunt d'una escombra o no, però del que sí que estava segura és que de casa havia sortit volant per la xemeneia. Eren coses de bruixes. Es diu que aquestes s'untaven el cos d'ungüent i ben nues ballaven davant del foc tot seguint el moviment de les flames. Quan ja semblava que el cap se'ls anés a separar del cos, obrien la boca tot dient: 'Pitus Petus, xemeneies amunt', i com xuclades per una força estranya sortien disparades xemeneies amunt. Així ens va arribar la Cendra tota despullada i despentinada. La de Gualta li va donar un vestit de saca, ja que no era qüestió que vingués el sereno i avisés perquè ens tanquessin totes a la presó. 'Cap al cementiri', varen dir,

i jo tot darrere. En arribar a l'entrada del cementiri, vàrem anar de dret a un nínxol ple de flors d'un nadó que no havia sobreviscut al part. L'havíem de desenterrar, embolicar-lo en un llençol negre i senyar-nos nou vegades al revés. Jo allà vaig entendre que res de bo ens passaria. Però Déu nos en guard de dir alguna cosa després de tant insistir perquè m'hi volguessin.”

Mentre la Francisca es prenia un respir, jo i en Josep ens agafàvem tan fort la mà que crec que se'ns havia fet més petita i tot. La mare havia deixat caure el mitjó que estava sorgint i mentre l'ou de cosir rodolava per terra, es tapava la cara amb el davantal. La tia Treseta portava les ulleres més avall del nas i l'àvia Carmeta tenia la boca tan oberta que fins i tot se li havia assecat la llengua. “En Gumà no hi és”, va dir la mare. “Vicenç, porta'ns el moscatell i fem-ne un glop per refer-nos una mica.” Una mosca es va posar lentament en el tarot de l'ampolla. La Francisca, amb veu de misteri, va reprendre el fil d'aquella nit.

Vicenç Gumà Reinés i la seva mare Lola Reinés Perich. L'àvia Carmeta Pons Moret cosint.
Fotos arxiu familiar.

“[...] Érem, doncs, a punt de sortir del cementiri, en silenci, una darrere l'altra, primer la Cendra, després jo, i tancant la comitiva, la bruixa de Gualta. Arribades de nou als quatre camins d'Ullà, alçaren

aquell cos sense vida enlaire, ben amunt, i tot mirant al cel invocaren el senyor de les tenebres perquè les vingués a veure i a tocar, moment molt esperat aquest per tota bruixa. Parlaven al revés, amb l'idioma del dimoni. Em varen dir que m'hi acostés perquè així la invocació tindria més força. De cop el vent va mancar i la nit es va fer encara més fosca. No paraven de cridar i gemegar. Tot d'una un llamp sec va caure just al mig de la rotllana que havíem fet. L'embolcall es cremava i l'olor de sofre ens revelava que Ell ja era aquí. En aquell moment em vaig començar a espantar, tot em pesava, no em podia moure. Les guspies del foc ens saltaven a sobre i em vaig ben socarrimar. No puc dir que veiés el dimoni, però sí l'infern. Passades les dues de la matinada, ja en vaig tenir prou i allà es varen quedar ben embogides amb el maligne. A poc a poc vaig anar tirant fins a Torroella, on havia dit al mosso que m'esperés per tornar-me cap al mas abans que els homes es despertessin.”

Vàrem respirar fondo enmig d'un llarg silenci.

Aquí es va acabar el relat de com la Francisca Pons havia invocat el dimoni una nit d'hivern. No ho oblidaré mai. Sempre més vaig creure en bruixes i quan em creuava amb la “menja orelles”, una veïna misteriosa que vivia al carrer Hospital, sempre li deia: “Passi-ho bé, senyora.” “Adeu, maco”, em deia amb mig somriure. Potser no n'era, de bruixa, però per si de cas... no fora que un dia vingués a casa de nit i se m'emportés tot d'una ves a saber on. Tenia por, però m'agradava pensar que les bruixes existien. Perquè existeixen, oi?

Bona Festa Major de Sant Genís, estimada Torroella.